

Адміністративне ПРАВО і ПРОЦЕС

ISSN 2227-796X

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 2 /2024

Журнал «Адміністративне право і процес» містить результати сучасних наукових досліджень у галузі адміністративного та адміністративного процесуального права України й зарубіжних країн. Дописувачами журналу є провідні українські та європейські вчені, молоді науковці, юристи-практики. Запропонована структура журналу відтворює систему адміністративного права, адміністративного процесуального права, яка відповідає сучасному європейському вченню про сутність і внутрішню побудову цих галузей права.

Для науковців, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, юристів-практиків, а також студентів юридичних факультетів та вищих навчальних закладів юридичного спрямування.

**Видається чотири рази на рік
Засновано 2012 року**

Включено до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з юридичних дисциплін (081 – Право) (Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1643)

Статті у виданні перевірені на наявність плагиату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Журнал внесений
до Index Copernicus International**

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Адреса редакційної колегії:
вул. Володимирська, 60,
м. Київ, 01601, Україна
Телефон: +38 (099) 608 73 25
E-mail: aprlaw@uni.kiev.ua
Зареєстровано:
Державною реєстраційною
службою України.
Свідоцтво про державну
реєстрацію –
КВ № 18863–7663 Р
від 28.04.12
Засновник:
Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка.

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Редакційна рада

**Мельник
Роман
Сергійович**

доктор юридичних наук, професор, професор
Вищої школи права Університету КАЗГЮУ
імені М. С. Нарікбасва, головний редактор журналу;

**Гревцова
Радміла
Юрійвна**

кандидат юридичних наук, доцент, директор Центру
медичного права юридичного факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка;

**Кормич
Борис
Анатолійович**

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
морського та митного права Національного університету
«Одеська юридична академія»;

**Кузнichenko
Сергій
Олександрович**

доктор юридичних наук, професор;

**Лукач
Ірина
Володимирівна**

доктор юридичних наук, професор;

**Посидинок
Валерія Вікторівна**

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
господарського права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка;
професор Університету Миколаса Ромеріса, член Комісії
з розгляду адміністративних спорів Литви (Литва);

**Доктор
Еггле
Білевичюте**

професор Лабораторії правосуддя, Лабораторії прав людини
юридичного факультету Інституту публічного права
Університету Миколаса Ромеріса (Литва);

**Доктор
Тома
Бірмонтіен**

професор, завідувач кафедри Жана Моне
Кентерберійського університету (Нова Зеландія);

**Наталія
Чабан**

доцент юридичного факультету Загребського
університету (Хорватія);

**Лана
Офак**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права юридичного факультету
Кіпрського Університету (Кіпр);

**Костас
Параскева**

народний депутат України, доктор юридичних наук,
професор;

**Совгира
Ольга
Володимирівна**

науковий працівник в галузі міжнародного права Інституту
міжнародних правових досліджень (ISGI) Національної
дослідницької ради (CNR) (Рим, Італія);

**Джанфранко
Тамбуреллі**

Лабораторія соціальних технологій, Лабораторія
посередництва та сталого розв'язання конфліктів
юридичного факультету Інституту публічного права
Університету Миколаса Ромеріса (Литва);

**Доктор
Агне
Тваронавічіс**

доктор юридичних наук, професор, Університет Гранади
(Іспанія).

**Естаніслао
Арана Гарсія**

Administrative LAW and PROCESS

SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

№ 2 /2024

"Administrative law and process" publishes the findings of research on administrative law and administrative procedural law of Ukraine and foreign countries. Authors of the journal are leading Ukrainian and European scholars, young researchers, legal practitioners. The journal's structure renders the system of administrative law, administrative procedural law which is in line with modern European doctrine of the essence and internal composition of the above law branches.

Target readers are representatives of public and local authorities, legal practitioners as well as students of law faculties and law schools.

Frequency: four times a year
Established in 2012

The journal is entered into the list of Ukrainian scientific professional editions (category "B") in juridical disciplines (081 – Law) (The Order of the Ministry of Science and Education of Ukraine dated December 28, 2019 No 1643)

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

The journal is included in Index Copernicus International

Address of the editorial office

60 Volodymyrska str.,

Kyiv, 01601, Ukraine

Contact number:

+38 (099) 608 73 25

E-mail: aplaw@uni.kiev.ua

Registered by the Ministry

of Justice of Ukraine

Certificate of state registration

KB № 18863 – 7663 P

dated 28.04.12

Founder:

Taras Shevchenko National

University of Kyiv.

Publishing house
"Helvetica"
2024

Editorial Board

**Melnyk
Roman
Serhiiovych**

Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Professor at the Law School, M. Narikbayev
KAZGUU University,
Editor-in-chief of the journal;

**Hrevtsova
Radmila
Yuriievna**

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Director
of the Center for Medical Law of the Faculty of Law of Kyiv
National Taras Shevchenko University;

**Kormych
Borys
Anatoliiovych**

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Maritime
and Customs Law of the National University "Odessa Law
Academy";

**Kuznichenko
Serhii
Oleksandrovych**

Doctor of Juridical Sciences, Professor;

**Lukach
Iryna
Volodymyrivna**

Doctor of Juridical Sciences, Professor;

**Poiedynok
Valeriia
Viktorivna**

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Professor
at the Department of Commercial Law of the Taras
Shevchenko National University of Kyiv;

**Prof. Dr. Eglė
Bilevičiūtė**

Professor at Mykolas Romeris University; Member
at Lithuania Administrative Disputes Commission
(the Republic of Lithuania);

**Dr. Toma
Birmontien**

Professor at Justice Laboratory, Human Rights Laboratory
of Faculty of Law of Institute of Public Law, Mykolas Romeris
University (the Republic of Lithuania);

**Natalia
Chaban**

Professor, Head of Jean Monnet Chair, University
of Cantenbury (New Zealand);

Lana Ofak

Associate Professor at the Faculty of Law, University
of Zagreb (Croatia);

**Costas
Paraskeva**

PhD (law), associate professor at Administrative law
department, Faculty of Law, University of Cyprus (Cyprus);

Olga V. Sovgyria

People's Deputy of Ukraine, Doctor, Professor;

**Gianfranco
Tamburelli**

Researcher of International Law at the Institute of International
Legal Studies (ISGI) of the National Research Council (CNR),
(Rome, Italy);

**Dr. Agne
Tvaronaviciene**

Social Technologies Laboratory, Mediation
and Sustainable Conflict Resolution Laboratory of Faculty
of Law, Institute of Public Law of Mykolas Romeris
University (the Republic of Lithuania);

**Estanislao Arana
Garcia**

Prof. Dr., Universidad de Granada (Spanien).

ЗМІСТ

ОСОБЛИВЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Маслов Дмитро

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО
ВЛАСНОРУЧНОГО ПІДПИСУ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....5

Пузирний Вячеслав

РОЗМЕЖУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖ ОРЕНДОДАВЦЕМ
ТА ОРЕНДАРЕМ ЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ18

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС (АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО)

Козакевич Олеся, Романенко Аліна

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ28

CONTENTS

SPECIAL ADMINISTRATIVE LAW

Dmytro Maslov

ADMINISTRATIVE AND LEGAL BASIS FOR THE USE
OF DIGITAL HANDWRITTEN SIGNATURE IN THE ACTIVITIES
OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE5

Viacheslav Puzyrnyi

DISTRIBUTION OF RESPONSIBILITIES BETWEEN THE LESSOR
AND THE TENANT FOR PROVIDING FIRE SAFETY18

ADMINISTRATIVE PROCESS (ADMINISTRATIVE LEGAL PROCEEDINGS)

Olesia Kozakevych, Alina Romanenko

ANALYSIS OF THE FUNCTIONING OF ADMINISTRATIVE JUSTICE
IN THE CURRENT CONDITIONS OF MARTIAL LAW28

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО ВЛАСНОРУЧНОГО ПІДПISУ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Метою статті є висвітлення потреби у використанні цифрового власноручного підпису як сучасного, ефективного, зручного й екологічного елемента електронного урядування для суспільства в діяльності органів Національної поліції України.

Методи. У статті використані такі методи дослідження: аналіз; порівняльно-правовий; аналогія; узагальнення; ідеалізація; формалізація; синтез. Саме такий перелік використаних методів дослідження надав можливість сформулювати проаналізований матеріал відповідно до мети цієї статті.

Результати. У статті досліджено адміністративно-правові засади використання такого елемента електронного урядування, як цифровий власноручний підпис у діяльності органів Національної поліції України. Висвітлено поточні нормативні акти, які регулюють використання цифрового власноручного підпису в органах державної влади. Наведено приклади використання цифрового власноручного підпису в органах Національної поліції України через взаємодію населення з поліцією. Розглянуто рекомендації стосовно чинного законодавства з регулювання використання цифрового власноручного підпису як такого, який прирівняний до власноручного підпису, для підписання електронних форм документів. Досліджено ефективність, швидкість та екологічність електронного документообігу в разі використання цифрового власноручного підпису в діяльності органів Національної поліції. Зазначено доступність для ознайомлення з повною формою підписаного електронного документа з використанням цифрового власноручного підпису для осіб в електронному вигляді.

Висновки. Використання цифрового власноручного підпису на цей час нормативно врегульовано лише в декількох державних органах, що обмежує попит суспільства на можливість доступу населення до широкого кола сучасних технологій. Така можливість підписання електронних документів із використанням цифрового власноручного підпису, на наш погляд, не має обмежуватися суто договірними відносинами, через що не дає змоги особі підписати в реальних умовах зручним, швидким і загальнодоступним способом створений поліцейським електронний документ. Підпис свідчить про попит суспільства на такий сучасний, ефективний, зручний та екологічний елемент електронного урядування в діяльності органів Національної поліції України. Запровадження використання такого елемента, як цифровий власноручний підпис у діяльності органів Національної поліції України, має стати досить зручним і поширеним способом підписання електронних документів, чим приверне більший попит населення на інформатизацію суспільства.

Ключові слова: електронне урядування, адміністративна процедура, сенсорний електронний пристрій, електронний документ, адміністративна справа, адміністративний акт.

Маслов Дмитро,

аспірант кафедри
державно-правових
дисциплін,
кримінального права
і процесу
Харківського
національного
педагогічного
університету імені
Г. С. Сковороди
[orcid.org/0009-0002-
2783-3347](https://orcid.org/0009-0002-2783-3347)
pocht8888@gmail.com

1. Вступ

Використання цифрового власноручного підпису в діяльності органів Національної поліції України досліджено фрагментарно, що потребує ґрунтовного аналізу та може становити досить значний запит суспільства у запровадженні такої технології електронного урядування в системі Національної поліції України. Але використання цифрового власноручного підпису в діяльності органів Національної поліції України відповідно до чинного законодавства стикається з низкою проблем, серед яких: а) відсутність відповідного нормативно-правового акта, який міг би надати можливість підписання особою створеного поліцейським електронної форми документа у вигляді адміністративного акта з використанням цифрового власноручного підпису; б) використання цифрового власноручного підпису можливо лише у площині договірних відносин у межах цивільного законодавства; в) цифровий власноручний підпис потребує наявності у сторін зразка відцифрованого підпису особи для підтвердження оригінального підпису особи, який не завжди можливо ідеально відтворити, що потребує попередньої домовленості сторін, яка у взаємодії поліції з особою неможлива.

Ці проблеми використання цифрового власноручного підпису в діяльності Національної поліції України потребують ґрунтовного дослідження й нормативно-правового врегулювання, оскільки, на наше переконання, цифровий власноручний підпис має перспективу стати альтернативною можливістю в підписанні широкого кола електронних документів, які створюються під час взаємодії населення з поліцією.

Реалізація права кожного на доступ до сучасних, зручних та ефективних інструментів електронного урядування постає як необхідна потреба інформатизації в нашому суспільстві. Акцентуючи увагу на доступності і простоті використання такого елемента, як цифровий власноручний підпис, для кожної особи під час взаємодії з органами Національної поліції України, ми можемо значно підвищити активну участь суспільства у сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях, чим збільшимо заінтересованість

населення у формуванні нового типу держави на прикладі діяльності органів Національної поліції України. Використання цифрового власноручного підпису в діяльності органів Національної поліції України підкреслює **мету** бути сучасним, зручним, екологічним та ефективним елементом електронного урядування, що орієнтований не тільки на задоволення потреб громадян, а й на збільшення використання електронного документообігу в діяльності органів Національної поліції України, що найкращим чином зменшує паперові носії та, як наслідок, підвищує рівень екологічного середовища нашої країни.

Ця наукова стаття має такі **цілі**: зробити ґрунтовний аналіз чинного законодавства з використання цифрового власноручного підпису, дослідити правові засади використання електронного документообігу в органах Національної поліції України, запропонувати рекомендації відповідно до чинного законодавства для ініціювання прийняття нормативно-правового акта, яким буде врегульовано використання цифрового власноручного підпису в діяльності органів Національної поліції України.

Методологія. Аналіз предмета та мети дослідження через порівняльно-правовий метод використання цифрового власноручного підпису дає змогу зіставити подібні явища та за аналогією виокремити схожість за певними ознаками в запровадженні такої технології в органах Національної поліції України. Узагальнення окремих ознак законодавства під час регулювання такого елемента електронного урядування, як цифровий власноручний підпис, дає можливість ідеалізації прототипів у застосуванні подібної технології, яка вже має місце у використанні декількома державними органами. Формалізація дає змогу категоризувати правові явища, зазначених у статті, для застосування синтезу окремих нормативних актів під час формулювання рекомендацій застосування наведених у статті пропозицій.

1. Визначення терміна «цифровий власноручний підпис»

Електронне врядування в сучасному інформаційному світі набуває все більшого та вагомого значення в діяльності органів виконавчої влади. Окремі проблеми електронного урядування висвітлюються в наукових працях В. В. Марченко, А. О. Ільїної, М. С. Демкової, С. А. Чукут, А. В. Науменко, О. Ю. Лялюк, О. А. Баранова, І. Б. Жилияєва, А. І. Семенченко й інших авторів. Проте, незважаючи на досить ґрунтовні дослідження питань впровадження електронного урядування й окремих елементів цифровізації в органах виконавчої влади, проблема використання цифрового власноручного підпису в органах Національної поліції України досліджена фрагментарно й потребує аналізу, активного вивчення та вдосконалення для підвищення якості життя населення та розкриття ефективного інструменту співпраці суспільства з поліцією.

Керуючись Женевською декларацією принципів побудови інформаційного суспільства, ми повинні орієнтуватися на інтереси людей для повної реалізації свого потенціалу в підвищенні якості життя, що потребує співпраці

та партнерських відносин між сторонами для сприяння їхньому сталому розвитку (Declaration of Principles Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium, 2003). І саме такий орієнтир, спрямований на інтереси людей у співпраці між сторонами в максимально зручному, загальнодоступному й інноваційному партнерстві суспільства з поліцією, на наш погляд, полягає у використанні такого елемента електронного урядування, як цифровий власноручний підпис у діяльності органів Національної поліції України.

Але такого визначення, як цифровий власноручний підпис у діяльності органів Національної поліції України, серед нормативно-правових актів чинного законодавства немає. Такий стан речей означає, що нам потрібно не тільки висвітлити, яким чином використовувати цифровий власноручний підпис у діяльності органів Національної поліції України, а й зробити ґрунтовний аналіз чинного законодавства, щоб за аналогією використання цифрового власноручного підпису в інших державних органах запропонувати рекомендацію щодо використання цифрового власноручного підпису в діяльності органів Національної поліції України.

Проблема використання цифрового власноручного підпису знаходить свій прояв у недостатньому нормативно-правовому регулюванні, оскільки навіть саме визначення терміна «цифровий власноручний підпис» ми можемо знайти тільки в підзаконному акті, а саме постанові Національного банку України № 172 (постанова НБУ № 172, 2023). Відповідно до п. 16 ч. 2 розділу I постанови Національного банку України № 172, під цифровим власноручним підписом (далі – ЦВП) слід розуміти електронний підпис, що є власноручним підписом фізичної особи, створеним на екрані електронного сенсорного пристрою (постанова НБУ № 172, 2023). Згідно з п. 4 ч. 2 розділу I постанови Національного банку України № 172, під електронним сенсорним пристроєм (далі ЕСП) розуміється електронний пристрій із сенсорним екраном, на якому особа може створити цифровий власноручний підпис (постанова НБУ № 172, 2023).

2. Позитивні можливості використання ЦВП в діяльності поліції

ЦВП, створений за допомогою ЕСП, розглядається нами як зручний, загальнодоступний та інноваційний елемент партнерства населення з поліцією, що має на меті потенціал підвищити якість життя. По-перше, саме завдяки ЦВП кожній особі незалежно від обставин взаємодії з поліцією надається можливість підписання електронного документа навіть за відсутності кваліфікованого електронного підпису. Тобто мається на увазі, що особисте звернення осіб до органів поліції, складене у вигляді електронного документа, може бути підписане з використанням ЦВП за допомогою ЕСП. Так само особа має право, використовуючи ЦВП за допомогою ЕСП, підписати постанову у справі про адміністративне правопорушення або протокол про адміністративне правопорушення. З огляду на наведене ЦВП для підписання електронного документа, на відміну від електронного підпису, має низку переваг: 1) не

потребує доволі складної процедури створення електронного підпису; 2) не вимагає від особи наявності фізичного електронного носія кваліфікованого електронного підпису для підписання електронного документа; 3) не потребує досить складної криптографічної інфраструктури з ідентифікації поліцейським наданого від особи носія кваліфікованого електронного підпису для можливості підписання електронного документа.

По-друге, ЦВП повинен привести до зменшення паперових носіїв в органах Національної поліції України і, як наслідок, спрощення переходу до електронного документообігу, а загальнодоступність і зручність у використанні ЦВП мають на меті підкреслити орієнтир на інтереси людей у підвищенні якості життя. Саме тому ЦВП має позитивні переваги, а саме: 1) електронний документ створюється поліцейським і підписується особою з використанням ЦВП як оригінал один раз. Тобто створення електронної копії документа для внесення даних до електронного документообігу з паперового власноручно підписаного документа не потребується, а це, зі свого боку, вирішує проблему відсутності електронного підпису особи або ЦВП особи в такій електронній копії документа; 2) зменшення бюрократичного апарату в органах Національної поліції України і значної кількості паперових носіїв, що позначиться на підвищенні швидкості й ефективності у взаємодії населення з поліцією і, що є не менш важливим, покращить якість екологічного середовища через зменшення використання паперу в органах Національної поліції України; 3) особа, використовуючи ЦВП, підписує оригінал електронного документа, з яким може відразу ознайомитись, і саме в такому вигляді оригінал електронного документа може бути відправлений на вказаний особою e-mail або в застосунок «ДІЯ» (державне підприємство «ДІЯ») за вибором особи. За таких умов вирішується проблема втрати або зіпсуття паперового документа, адже оригінал електронного документа для ознайомлення в режимі онлайн може бути доступний 24 години / 7 днів на тиждень.

Схожі погляди щодо орієнтира на доступні, якісні, зручні для ознайомлення та з оптимальним використанням часу процеси надання адміністративних послуг ми знаходимо у Марченко В. В. який слушно підкреслив, що серед потреб громадян у системі електронного урядування визначальною є можливість отримання адміністративних послуг у режимі онлайн 24 години / 7 днів на тиждень, у зручному місці, без відвідування того чи іншого органу (Марченко, 2016).

Не менш важливим постає питання врегулювання використання ЦВП відповідно до Національного стандарту України. Згідно з п. 4.4 вимог до оформлення документів уніфікованої системи організаційно-розпорядчої документації ДСТУ 4163:2020, юридичні особи під час створення електронних документів обов'язково повинні мати реквізит у вигляді електронного підпису або електронної печатки (ДСТУ ДП «УкрНДНЦ» № 144, 2020), при цьому залишено поза увагою можливість використання ЦВП. Так само не розглядає можливість використання ЦВП і Верес І., зазначаючи, що в законодавстві

до власноручного прирівняний лише електронний цифровий підпис, що ґрунтується на посиленому сертифікаті відкритого ключа (Верес, 2017).

3. Регулювання використання ЦВП в діяльності державних органів

Проте з огляду на п. 31 розділу IV постанови Національного банку України № 172 зазначається, що банки та їхні клієнти для підписання електронних документів можуть використовувати ЦВП (постанова НБУ № 172, 2023). При цьому кількість установ, де може використовуватися ЦВП, доволі значна, відповідно до п. 32 розділу IV постанови Національного банку України № 172 до таких установ належать: 1) страхові компанії; 2) ломбарди; 3) кредитні спілки; 4) лізингові компанії; 5) фінансові установи (крім тих, що надають послуги з надання гарантій і з факторингу); 6) небанківські надавачі фінансових платіжних послуг, серед яких: а) платіжні установи (включно з малими платіжними установами); б) філії іноземних платіжних установ; в) установи електронних грошей; г) філії іноземних установ електронних грошей; г) фінансові установи, що мають право на надання платіжних послуг; д) оператори поштового зв'язку, що мають право надавати фінансові платіжні послуги (постанова НБУ № 172, 2023).

Знаходить свій прояв ЦВП і у вигляді відцифрованого зразка підпису особи, інформація про такий підпис вноситься до Єдиного державного демографічного реєстру відповідно до Закону (п. 10 ч. 1 ст. 7) (ЗУ «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», 2012). Відцифрований зразок підпису особи належить до біометричних даних, які зібрані на основі фіксації характеристик особи, що мають достатню стабільність та істотно відрізняються від аналогічних параметрів інших осіб. При цьому пояснюється, що відцифрований зразок підпису це біометричні параметри, які належать до вимірювальних фізичних характеристик або особистісних поведінкових рис, що використовуються для ідентифікації (впізнання) або верифікації особи відповідно до Закону (ч. 1 ст. 3) (ЗУ «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», 2012).

Але відразу постає проблема в законодавчому регулюванні використання ЦВП, оскільки після проведення процедури створення відцифрованого підпису він стає основним зразком для подальшої можливості підписання електронних документів, що не завжди можливо ідеально відтворити. Також проблема і в тому, що використання ЦВП законодавчо регулюється за домовленістю сторін або в межах цивільного законодавства і сторони повинні мати зразки таких ЦВП.

Так, у ч. 3 ст. 207 Цивільного кодексу України зазначено, що використання під час вчинення правочинів факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів електронного підпису або іншого аналога власноручного підпису допускається у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися

зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів, або іншим чином врегульовується порядок його використання сторонами (Цивільний Кодекс України, 2003). У ч. 1 ст. 12 Закону України «Про електронну комерцію» зазначено, що електронний правочин, укладений відповідно до акта цивільного законодавства або за домовленістю сторін, може бути підписаний сторонами з використанням аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів (ЗУ «Про електронну комерцію», 2015).

4. Пропозиції та шляхи вирішення проблем використанням ЦВП в діяльності поліції

Такі вимоги щодо використання ЦВП для підписання електронних документів пояснюються необхідністю мати договірні умови у взаємодії сторін за попередньою домовленістю у здійсненні правочинів, але такий зручний, доступний та ефективний елемент електронного урядування, як ЦВП, на нашу думку, не повинен обмежуватися лише договірними відносинами сторін. Вважаємо доречним запропонувати рекомендації для вирішення порушених питань стосовно використання ЦВП в діяльності органах Національної поліції України. Рекомендації щодо використання ЦВП у взаємодії поліції з населенням для підписання електронних документів, на наш погляд, повинні мати важливі положення в діяльності органів Національної поліції України, які достатньо чітко зазначені в постанові (постанова НБУ № 172, 2023).

Так, у п. 34 розділу IV постанови Національного банку України № 172 зазначено, що установа зобов'язана забезпечити дотримання таких вимог під час створення електронного документа з ЦВП підписувача: 1) проведення ідентифікації та верифікації підписувача відповідно до вимог законодавства України; 2) ознайомлення підписувача з текстом документа перед його підписанням ЦВП; 3) підписання ЦВП саме того документа, з яким ознайомився підписувач; 4) нерозривне поєднання ЦВП з електронним документом, підписаним цим ЦВП; 5) автоматичне створення кваліфікованої електронної позначки часу для електронного документа відразу після його підписання ЦВП (постанова НБУ № 172, 2023).

Важливим моментом також буде підкреслити той факт, що, відповідно до ст. 35 Закону України «Про адміністративну процедуру», під час виконання своїх обов'язків адміністративний орган має право офіційно засвідчити справжність підпису, пов'язаного з адміністративним провадженням (ЗУ «Про адміністративну процедуру», 2022). Це означає, що використання ЦВП за допомогою ЕСП відповідатиме офіційно підтвердженому підпису особи у створеному поліцейським електронному документі.

Поліцейський, наприклад, під час розгляду провадження в справі про адміністративне правопорушення створює електронний адміністративний акт,

який офіційно може бути підписаний з використанням ЦВП на ЕСП. При цьому визначення достовірності інформації про особу покладається на поліцейського, оскільки, відповідно до п. 1 ч. 1 статті 31 Закону України «Про Національну поліцію України» поліцейський має право проводити перевірку документів особи, відповідно до якої ідентифікує особу та достовірність документів особи (ЗУ «Про Національну поліцію України», 2015). Посилаючись на наказ (інструкції) МВС України № 180 від 13.03.2023, розділ II, органи (підрозділи) поліції, що отримали інформацію в межах компетенції, забезпечують повноту, достовірність і своєчасність внесення інформації за допомогою мобільного логістичного пристрою до інформаційної підсистеми «Адміністративна практика» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (наказ МВС України № 180, 2023).

Повертаючись до рекомендацій щодо використання ЦВП для підписання електронних документів у взаємодії поліції з населенням, керуючись як прикладом положеннями постанови (постанова НБУ № 172, 2023), важливим буде також покласти на поліцію виконання таких пунктів постанови (постанова НБУ № 172, 2023), як: 35) поліція після створення електронного документа з ЦВП зобов'язана забезпечити захист цього ЦВП від подальшого знищення, копіювання, розповсюдження, модифікації; 36) поліція зобов'язана забезпечити застосовування антивірусного захисту в інформаційній системі установи та на електронному сенсорному пристрої установи, який використовується для створення ЦВП; 37) перелік подій, що фіксуються в електронному журналі подій, визначається поліцією з урахуванням можливості надалі: 1) підтвердити факт, дату і час підписання документа ЦВП особою та поліцейським; 2) підтвердити факт попереднього ознайомлення підписувача з текстом документа, що підписувався; 3) надавати інформацію щодо процесу підписання конкретного документа та доведення достовірності такої інформації на запит уповноважених державних органів у випадках, установлених законами України, або за рішенням суду (постанова НБУ № 172, 2023).

Приваблива можливість використовувати ЦВП в діяльності поліції для підписання кожною особою електронних документів загальнодоступним способом потребує деталізованого вивчення для прийняття відповідного нормативного акта, яким буде визначено порядок використання ЦВП в діяльності органів Національної поліції України та унормовано обмеження використання ЦВП лише на договірних відносинах.

На цей час на прикладі заповнення електронної форми постанов про адміністративні правопорушення поліцією ми можемо звернути увагу на обмеження, з якими стикаються поліцейські у своїй діяльності, складаючи постанови про адміністративні правопорушення в електронному вигляді, адже такі документи повинні роздруковуватися на папері для обов'язкового підписання паперового зразка постанови особою, яка скоїла адміністративне правопорушення, оскільки, відповідно до п. 5 розділу IV наказу № 1395 МВС України від

07.11.2015, постанова про накладення адміністративного стягнення у справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі, складається в електронній формі у вигляді стрічки, яка роздруковується поліцейським із зазначенням відомостей, що відповідають пунктам постанови про накладення адміністративного стягнення у справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (наказ МВС України № 1395, 2015).

Отже, поліцейські вже мають право і складають постанови в електронній формі, створюючи по суті електронний документ, і достатньо логічним кроком тепер було б запровадити можливість підписання електронної форми документа загальнодоступним, ефективним і зручним способом для кожної особи з використанням ЦВП. У такому випадку електронний документ може бути створений поліцейським і підписаний особою лише один раз із використанням ЦВП на ЕСП для підписання електронного документа.

Стосовно створення електронної форми документа поліцейським, то, згідно зі статтями 69 та 70 Закону України «Про адміністративну процедуру», за результатами розгляду справи поліцейський у межах своїх повноважень приймає адміністративний акт, електронна форма якого оформлюється відповідно до вимог законодавства про електронні документи й електронний документообіг (ЗУ «Про адміністративну процедуру», 2022). З'ясувавши можливість створення електронної форми документа поліцейським, важливим буде приділити увагу до обов'язкового реквізиту електронного документа відповідно до вимог законодавства про електронні документи й електронний документообіг у вигляді підпису. Так, відповідно до Закону (ст. 7) (ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг», 2003) вказується наявність в оригіналі електронного документа обов'язкового реквізиту у вигляді електронного підпису автора або підпису, прирівняного до власноручного підпису, але з посиланням на Закон (ЗУ «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», 2017), у якому вказується, що електронні довірчі послуги надаються, як правило, на договірних засадах надавачами електронних довірчих послуг. Отже, зважаючи на вищенаведене, поліцейський за результатами розгляду справи в адміністративному провадженні в межах своїх повноважень може приймати адміністративний акт в електронній формі та особа має право зробити власноручний підпис на електронному сенсорному пристрої (за допомогою якого створюється ЦВП), підписавши таким чином електронний документ, підпис у якому може бути прирівняний до власноручного підпису особи. Але навіть за таких умов обмеження становлять договірні засади такої взаємодії, що потребує детального вивчення та розроблення більш предметного нормативно-правового акта, який регулюватиме можливість використання ЦВП в діяльності органів Національної поліції України.

Можливість для особи ознайомитися з електронною формою документа, підписаного нею з використанням ЦВП, розглядається через відправлення на

вказаний e-mail особи або через відправлення у застосунок «ДІЯ» (державне підприємство «ДІЯ») повної форми підписаного особою з використанням ЦВП електронного документа. Така можливість електронного відправлення документів повинна покращити ефективність, швидкість, зручність у діях поліцейського, подолати ймовірність загублення або пошкодження паперової форми документа особою чи поліцейським, і саме таким чином ми зможемо значно покращити екологічне середовище, скоротивши необхідність у використанні паперу.

5. Висновки

На наше переконання, можливість використання ЦВП (який може прирівнюватися до власноручного підпису) в діяльності Національної поліції України є необхідним елементом електронного урядування, який має на меті реалізацію зручного, ефективного та дієвого інструменту на практиці та повинен уже зараз бути доступним для кожної особи в разі використання електронного документообігу у взаємодії з органами Національної поліції України. Тобто вже зараз потрібно розробляти нормативне регулювання використання ЦВП в діяльності органів Національної поліції України, яке дасть змогу населенню під час взаємодії з поліцією досить легко на електронному пристрої із сенсорним екраном підписувати цифровим власноручним підписом електронні форми документів, що має перспективу в підвищенні заінтересованості суспільства у впровадженні електронного урядування в Україні та формуванні нового типу держави.

Список використаних джерел:

1. Declaration of Principles Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium // Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E – 12 December 2003. URL: <https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html> (дата звернення: 13.03.2024).
2. Про затвердження Положення про використання електронного підпису та електронної печатки : постанова Національного банку України; Положення, Стандарт від 20 грудня 2023 року № 172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0172500-23> (дата звернення: 09.03.2024).
3. Державне підприємство «ДІЯ» URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 10.12.2023).
4. Марченко В. В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: адміністративно-правові засади : монографія / В. В. Марченко. Харків : Панов, 2016. 444 с. ISBN 978-617-7474-10-3.
5. Національний стандарт України: Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. ДСТУ 4163:2020. Видання офіційне. ДП «УкрНДНЦ» від 01 липня 2020 року № 144. URL: https://zakon.help/files/article/11494/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%204163_2020.pdf (дата звернення: 19.02.2024).
6. Ірина Верес. Правове регулювання електронних підписів. Цивільне право і процес. 2017. № 7. С. 1115. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/3.pdf> (дата звернення: 11.03.2024).
7. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від

20 листопада 2012 року № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17> (дата звернення: 07.03.2024).

8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 09.03.2024).

9. Про електронну комерцію : Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 09.03.2024).

10. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20> (дата звернення: 23.02.2024).

11. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.11.2023).

12. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Адміністративна практика» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13 березня 2023 року № 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-23> (дата звернення: 08.12.2023).

13. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 листопада 2015 року № 1395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15> (дата звернення: 25.02.2024).

14. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 29.11.2023).

15. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 11.03.2024).

References:

1. Declaration of Principles Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium // Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E – 12 December 2003. Retrieved from: <https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html> [in English].

2. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro vykorystannya elektronnoho pidpysu ta elektronnoyi pechatky: Postanova Natsionalnoho banku Ukrainy; Polozhennya, Standart (2023) [On Approval of the Regulation on the Use of Electronic Signature and Electronic Seal: Resolution of the National Bank of Ukraine; Regulation, Standard] № 172. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0172500-23> [in Ukrainian].

3. Derzhavne pidpryyemstvo “DIIA” [State Enterprise “Diia”]. Retrieved from: <https://diia.gov.ua> [in Ukrainian].

4. Marchenko, V.V. (2016). Elektronne uryaduvannya v orhanakh vykonavchoi vlady: administratyvno-pravovi zasady: monohrafiya [E-governance in executive bodies: administrative and legal principles: a monograph]. *Panov*, ISBN 978-617-7474-10-3, p. 444 [in Ukrainian].

5. Natsionalnyy standart Ukrayiny: Derzhavna unifikovana systema dokumentatsiyi. Unifikovana systema orhanizatsiyno-rozporyadchoyi dokumentatsiyi. Vymohy do oformlennya dokumentiv. DSTU 4163:2020 Vydannya ofitsiynе DP “UkrNDNTS” (2020) [National Standard of Ukraine: State Unified Documentation System. Unified system of organisational and administrative documentation. Requirements for the execution of documents. DSTU 4163: 2020 Edition of the official SE “UkrNDNC”]. No. 144. Retrieved from: https://zakon.help/files/article/11494/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%204163_2020.pdf [in Ukrainian].

6. Veres, Iryna (2017). Pravove rehulyuvannya elektronnykh pidpysiv [Legal regulation of electronic signatures] Tsyvilne pravo i protses, no. 7, pp. 1115. Retrieved from: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/3.pdf> [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy "Pro Yedyny derzhavnyy demohrafichnyy reyestr ta dokumenty, shcho pidtverdzhuyut' hromadyanstvo Ukrayiny, posvidchuyut osobu chy yiyi spetsialnyy status" (2012) [Law of Ukraine "On the Unified State Demographic Register and Documents Confirming Ukrainian Citizenship, Identity or Special Status"]. No. 5492-VI. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17> [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy "Tsyvilnyy kodeks Ukrainy" (2004) [The Civil Code of Ukraine]. No. 435-IV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy "Pro elektronnu komertsyyu" (2015) [Law of Ukraine "On Electronic Commerce"]. No. 675-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> [in Ukrainian].

10. Zakon Ukrainy "Pro administratyvnu protseduru" (2022) [Law of Ukraine "On Administrative Procedure"]. No. 2073-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20> [in Ukrainian].

11. Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiyu" (2015) [Law of Ukraine "On the National Police"]. No. 580-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennya instruktsiyi z formuvannya ta vedennya informatsiynoyi pidsystemy "administratyvna praktyka" informatsiyno-komunikatsiynoyi systemy «informatsiynyy portal Natsionalnoyi politsiyi Ukrainy»: nakas Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny (2023) [On Approval of the Instruction on the Formation and Maintenance of the Information Subsystem "Administrative Practice" of the Information and Communication System "Information Portal of the National Police of Ukraine": Order of the Ministry of internal affairs of Ukraine]. No. 180. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-23> [in Ukrainian].

13. Pro zatverdzhennya instruktsiyi z oformlennya politseys'kymy materialiv pro administratyvni pravoporushennya u sferi zabezpechennya bezpeky dorozhn'oho rukhu, zafiksovani ne v avtomatychnomu rezhymi: nakas Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny (2015) [On approval of the instruction on processing by police of materials on administrative offences in the field of road traffic safety, recorded not in automatic mode: order Ministry of internal affairs of Ukraine]. No. 1395. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15> [in Ukrainian].

14. Zakon Ukrainy "Pro elektronni dokumenty ta elektronnyy dokumentoobih" (2003) [Law of Ukraine "On Electronic Documents and Electronic Document Management"]. No. 851-IV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> [in Ukrainian].

15. Zakon Ukrainy "Pro elektronnu identyfikatsiyu ta elektronni dovirchi posluhy" (2017) [Law of Ukraine "On electronic identification and electronic trust services"]. No. 2155-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> [in Ukrainian].

ADMINISTRATIVE AND LEGAL BASIS FOR THE USE OF DIGITAL HANDWRITTEN SIGNATURE IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Dmytro Maslov,

Postgraduate Student at the Department of State and Legal Disciplines, Criminal Law
and Procedure of the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
orcid.org/0009-0002-2783-3347
pocht8888@gmail.com

***The purpose** of the article is to highlight the need to use a digital handwritten signature as a modern, efficient, convenient and environmentally friendly element of e-governance for society in the activities of the National Police of Ukraine.*

***Methods.** The article uses the following research methods: analysis; comparative legal; analogy; generalisation; idealisation; formalisation; synthesis. This list of research methods used made it possible to formulate the analysed material in accordance with the purpose of this article.*

***Results.** The article examines the administrative and legal framework for the use of such an element of e-government as a digital handwritten signature in the activities of the National Police of Ukraine. The author highlights the current regulations governing the use of digital handwritten signatures in public authorities. Examples of the use of digital handwritten signatures in the National Police of Ukraine through the interaction of the population with the police are given. The author considers recommendations regarding the current legislation on the regulation of the use of digital handwritten signature as such, which is equivalent to a handwritten signature for signing electronic forms of documents. The author examines the efficiency, speed and environmental friendliness of electronic document management when using a digital handwritten signature in the activities of the National Police. The author notes that the full form of a signed electronic document using a digital handwritten signature is available to persons in electronic form.*

***Conclusions.** Currently, the use of digital handwritten signatures is regulated by law only in a few state bodies, which limits the public demand for the possibility of public access to a wide range of modern technologies. In our opinion, such a possibility of signing electronic documents using a digital handwritten signature should not be limited exclusively to contractual relations, which does not allow a person to sign an electronic document created by a police officer in a convenient, fast and publicly accessible way. signature indicates the demand of society for such an element of e-government as a modern, efficient, convenient and environmentally friendly element of e-government for society in the activities of the National Police of Ukraine. The introduction of such an element as a digital handwritten signature in the activities of the National Police of Ukraine can become a fairly convenient and widespread way of signing electronic documents, which will attract greater public demand for informatisation of society.*

Key words: e-governance, administrative procedure, touch electronic device, electronic document, administrative case, administrative act.

РОЗМЕЖУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖ ОРЕНДОДАВЦЕМ ТА ОРЕНДАРЕМ ЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Мета. Мета статті полягає у дослідженні питання розмежування відповідальності між орендодавцем та орендарем за забезпечення пожежної безпеки.

Методи. Методологічну базу дослідження становлять загальні та спеціальні методи наукового пізнання (методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, формально-логічний, системно-структурний, метод правового моделювання), необхідність застосування яких обумовлена метою і завданнями дослідження, об'єктом і предметом.

Результати. У статті наголошується на тому, що питання розмежування відповідальності за забезпечення пожежної безпеки між суб'єктами, пов'язаними орендними відносинами, є надзвичайно важливим для забезпечення належної адміністративної практики контролюючого органу у сфері техногенної та пожежної безпеки, адже напряду пов'язане з правильним встановленням осіб, яким повинні бути адресовані вимоги усунути виявлені на об'єкті порушення у сфері пожежної безпеки та які мають нести юридичну відповідальність за порушення протипожежних норм. Автор констатує, що укладення договору найму (оренди) об'єктів не може не впливати на зміну прав та обов'язків, а отже, і відповідальності щодо забезпечення пожежної безпеки між орендодавцем і орендарем. До того ж така позиція відображена і в законодавстві, яке визнає, що підставами для виникнення обов'язків щодо виконання певних дій у галузі забезпечення пожежної безпеки в суб'єктів можуть бути не лише приписи нормативно-правових актів, а й узяті зобов'язання, умови яких можуть бути визначені в договорі найму (оренди). Наголошується, що законодавець залишив поза увагою питання того, чи всі обов'язки із забезпечення пожежної безпеки можуть бути передані від орендодавця до орендаря, і чи дійсно за неврегульованості в договорі найму (оренди) питань розподілу обов'язків із забезпечення пожежної безпеки орендар зовсім не відповідає за забезпечення пожежної безпеки на об'єкті. Констатовано, що під час вирішення цього питання слід зважати на множинність вимог пожежної безпеки. Окрему увагу приділено тому, що питання складності визначення відповідального за здійснення протипожежних заходів пов'язане і з тим, що основні нормативні документи в галузі пожежної безпеки таке явище, як оренда, не повністю сприймають.

Висновки. Відповідальність за забезпечення пожежної безпеки на орендованому об'єкті не може цілком і повністю покладатися на орендодавця, і навпаки: далеко не весь спектр обов'язків із забезпечення пожежної безпеки може бути переданий орендарю. Під час визначення відповідального за забезпечення протипожежних вимог суб'єкта слід враховувати фактичні обставини, положення законодавства й умови договору, що закріплюють права та обов'язки сторін з питань забезпечення пожежної безпеки.

Ключові слова: державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки; порушення вимог законодавства у сфері пожежної та техногенної безпеки; забезпечення техногенної та пожежної безпеки; суб'єкти, щодо яких здійснюється державний нагляд (контроль); відповідальність орендодавця за порушення вимог пожежної безпеки; відповідальність орендаря за порушення вимог пожежної безпеки.

Пузирний Вячеслав,

*доктор юридичних наук,
професор, проректор
з освітньо-наукової
роботи Пенітенціарної
академії України
orcid.org/0000-0002-
5692-2990
1976_slava@ukr.net*

1. Вступ

Для розвитку ринкових відносин на сучасному етапі характерне широке використання юридичними особами та фізичними особами – підприємцями об'єктів комерційної нерухомості (виробничих, торговельних, складських приміщень) для ведення підприємницької діяльності не на праві власності, а на підставі договору оренди. Водночас, як багато років тому, так і сьогодні одним із найскладніших і найгостріших завдань, що постає перед нашим суспільством і державою, є забезпечення пожежної безпеки, що неминуче торкається і об'єктів, які передані в оренду.

Такий стан речей ставить на порядок денний важливі правові питання, що стосуються розмежування відповідальності за забезпечення пожежної безпеки між суб'єктами господарювання, пов'язаними орендними відносинами, які однозначно потребують вирішення для забезпечення належної адміністративної практики органу державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки. Так, у разі виявлення посадовими особами контролюючого органу порушень протипожежних норм на об'єктах, що належать на праві власності суб'єкту господарювання, який не передає свої об'єкти у володіння й користування іншому суб'єкту, питання розмежування відповідальності не виникає, натомість кардинально відмінною є ситуація в разі передачі об'єктів в оренду. Неминучі перетворення в економіці, які супроводжуються поширенням використання такої договірної конструкції, та прагнення законодавця знайти баланс у захисті інтересів громадян, суб'єктів господарювання та держави додають важливості означеному питанню. З позицій чинного законодавства залишається невирішеним питання, які саме обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки залишаються за орендодавцем, а які – передаються орендареві, що, безумовно, є важливим для встановлення особи, якій повинна бути адресована вимога усунути виявлені на об'єкті порушення вимог законодавства у сфері пожежної безпеки, і визначення осіб, які мають нести юридичну відповідальність за порушення протипожежних норм. До того ж це питання не досліджено в наукових розробках, що свідчить про необхідність і актуальність його подальшого вивчення.

2. Орендодавці й орендарі як суб'єкти, яким адресовані вимоги пожежної безпеки

Почнемо з того, що вимоги пожежної безпеки є загальнообов'язковими для всіх суб'єктів права. Про це, зокрема, йдеться у п. 2 розділу I Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417, де зазначено, що вони є обов'язковими для виконання суб'єктами господарювання, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадянами України, іноземцями й особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах (Правила пожежної безпеки в Україні, 2014). Тому проблема розподілу обов'язків і відповідальності в галузі пожежної безпеки між орендодавцем і орендарем, на перший погляд, може здатися надуманою. Адже, якщо кожен виконуватиме загальнообов'язкові вимоги, то проблему забезпечення пожежної безпеки буде вирішено також і загалом. Така постановка була б цілком справедливою, якби, з одного боку, пожежа не була настільки складним, маловивченим і надзвичайно різноманітним явищем, яке сучасна наука не в змозі повною мірою осягнути та запропонувати завершену систему правил боротьби з ним, а з іншого – якби всі суб'єкти усвідомлено та неухильно виконували вимоги законодавства у сфері пожежної безпеки, чого, однак, не відбувається.

Зазначена проблема, незважаючи на її очевидну актуальність, не отримала достатнього висвітлення та систематизації у спеціальній літературі. При цьому цілком очевидно, що вимога усунути виявлені на об'єкті порушення законодавства у сфері пожежної безпеки може бути визнана законною лише в разі правильного визначення зобов'язаного суб'єкта. Те саме можна сказати і про втілення принципу законності в разі притягнення до адміністративної відповідальності, суть якого зводиться до того, що уповноважена посадова особа для вирішення питання, чи слід притягувати ту чи іншу особу за те чи інше діяння до адміністративної відповідальності, зобов'язана встановити наявність усіх підстав для цього (Ярмакі, 2015).

Тому дослідження зазначеного питання перебуває на порядку денному та є важливим для всіх учасників відносин, пов'язаних зі здійсненням державного нагляду (контролю): як посадових осіб, що наділені владними повноваженнями, так і суб'єктів господарювання.

Зазначимо, що чинні нормативно-правові правові акти в галузі пожежної безпеки мають офіційний і загальнообов'язковий характер, поширюють свою дію в часі та просторі на невизначене коло осіб, які виступають автономними суб'єктами правовідносин. Ці норми мають регулятивний характер, адже встановлюють права й обов'язки для їх адресатів. При цьому видається, що недопустимо в однаковому обсязі вимагати виконання чинних вимог пожежної безпеки від усіх учасників правовідносин: очевидно, обсяг обов'язків має корелюватися з тим, на якій саме законній підставі суб'єкт господарювання володіє, користується, розпоряджається об'єктом нерухомого майна, який

ним прийнято обсяг обов'язків, а отже, коло обов'язків кожного суб'єкта правовідносин є персоніфікованим.

Дійсно, що стосується орендних відносин, то їх початок характеризується з формальної точки зору укладанням відповідного договору, а за своєю суттю – передбачає зміну відносин власності. При цьому власник об'єкта, що орендується, формально не змінюється, але змінюється обсяг його прав щодо переданого в оренду об'єкта власності в бік зменшення: права орендодавця частково переходять до орендаря. Але, оскільки окремо існуючих прав без обов'язків немає, то цілком логічно, що частково обов'язки орендодавця також мають переходити до орендаря, а з ними – пов'язана із цими обов'язками відповідальність. Очевидно, це не повинно ігноруватися під час вирішення питань про застосування заходів реагування у сфері пожежної безпеки та встановлення винних осіб у допущених порушеннях.

Тож перед законодавцем, який встановлює юридичне підґрунтя для регулювання відносин у сфері забезпечення пожежної безпеки, стоїть питання про те, яким чином розподілити обов'язки із забезпечення пожежної безпеки між орендодавцем і орендарем.

3. Сучасне законодавство та практика щодо питання розподілу протипожежних обов'язків між суб'єктами орендних відносин

Повертаючись до аналізу практики здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної безпеки, можна зробити висновок, що в ній досить часто знаходить своє втілення думка, що правова сфера діяльності контролюючого органу перебуває переважно у сфері адміністративного законодавства в поєднанні із сукупністю технічних норм у галузі пожежної безпеки. Поза зоною уваги залишається цивільне законодавство, що, однак, містить важливі для забезпечення пожежної безпеки положення, у тому числі в галузі орендних відносин. Як наслідок, нерідко на практиці реалізується позиція, згідно з якою саме орендодавець зобов'язаний забезпечувати належний стан пожежної безпеки на зданому в оренду об'єкті з усіма наслідками, які випливають з цього.

Утім, поширеними є випадки, коли посадові особи органу, що здійснює державний нагляд (контроль) у сфері пожежної безпеки, під час інспектування об'єктів, переданих в оренду, виходять з того, що орендодавець та орендар повинні самостійно розподілити між собою зобов'язання із забезпечення пожежної безпеки на орендованому об'єкті в договорі, що й окреслить коло питань, за які повинен відповідати кожен із них.

Спробуємо з'ясувати, наскільки правомочні зазначені підходи у визначенні меж відповідальності і як співвідносяться з такими підходами чинне законодавство.

Для цього видається за потрібне звернутися насамперед до положень КЦЗ України. Так, відповідно до ч. 3 ст. 55 нормативного документа забезпечення пожежної безпеки покладається на власника (власників) земельної ділянки

й іншого об'єкта нерухомого майна або наймачів (орендарів) земельної ділянки й іншого об'єкта нерухомого майна, якщо це обумовлено договором найму (оренди), а також на керівника (керівників) суб'єкта господарювання, а щодо фізичних осіб – підприємців – особисто (Кодекс цивільного захисту України, 2012). Акцентуємо увагу, що ця норма не містить вимоги належної поведінки, сформульованої у вигляді заборон і зобов'язань, а закріплює перспективну (позитивну) юридичну відповідальність сторін договору найму (оренди), об'єктивну сторону якої становить обов'язок щодо виконання та дотримання відповідних вимог і реальна поведінка суб'єктів.

Зі свого боку, ч. 12 ст. 55 КЦЗ України вимагає від суб'єктів договірних відносин, щоб у договорі про передачу в найм (оренду) об'єкта нерухомого майна вони визначали права й обов'язки сторін щодо забезпечення пожежної безпеки та відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки на об'єкті найму (оренди).

Що ж стосується ретроспективної юридичної відповідальності, пов'язаної зі сферою пожежної безпеки, то вона знайшла втілення в ч. 11 ст. 55 КЦЗ України: власники земельної ділянки й іншого об'єкта нерухомого майна або наймачі (орендарі) земельної ділянки й іншого об'єкта нерухомого майна, керівники суб'єктів господарювання та їх працівники (робітники), що порушують (не виконують) встановлені законодавством вимоги пожежної безпеки, несуть відповідальність відповідно до закону (Кодекс цивільного захисту України, 2012).

Подібне правове регулювання міститься і в Правилах пожежної безпеки, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417: «У разі передачі в оренду цілісного майнового комплексу або окремих його частин, приміщень, інших об'єктів за домовленістю сторін цивільно-правового договору визначаються права та обов'язки орендаря та орендодавця щодо забезпечення пожежної безпеки та відповідальності за порушення вимог пожежної безпеки на об'єкті оренди» (п. 6 розділу I) (Правила пожежної безпеки в Україні, 2014).

Ба більше, Правила пожежної безпеки містять і інші норми, які визначають розподіл обов'язків між власником та орендарем, і знаходять вияв у таких положеннях:

- відповідальними за технічний стан пожежних гідрантів, установлених на території підприємств, є їх власники або орендарі (підпункт 1 пункту 2.1 глави 2 розділу V);
- підтримання у постійній готовності штучних водойм, водозабірних пристроїв, під'їздів до вододжерел покладається на підприємстві на його власника (орендаря) (підпункт 8 пункту 2.1 глави 2 розділу V);
- відповідальними особами за своєчасне і повне оснащення об'єктів вогнегасниками й іншими засобами пожежогасіння, забезпечення їх технічного обслуговування, навчання працівників правилам користування

вогнегасниками є власники цих об'єктів (або орендарі згідно з договором оренди) (пункт 3.22 глави 3 розділу V);

– власник (орендар або інша особа, у користуванні якої перебуває об'єкт) об'єкта площею до 300 м² має забезпечувати вільний доступ (проїзд) до пожежних кранів (гідрантів) у будь-яку пору року (за їх наявності) (глава 6 розділу VI) (Правила пожежної безпеки в Україні, 2014).

Також Правилами закріплено ряд норм, що не допускають передачу в оренду деяких об'єктів. Наприклад, у закладах охорони здоров'я в корпусах з палатами для хворих не дозволяється здавати в оренду приміщення під інше призначення.

Як бачимо, основні нормативні документи у сфері забезпечення пожежної безпеки не ігнорують існування такого правового явища, як оренда. При цьому можемо зробити висновок: адміністративне законодавство допускає, що обов'язки стосовно виконання певних дій у галузі забезпечення пожежної безпеки в суб'єктів правовідносин можуть виникнути не лише із законів та інших нормативно-правових актів, а також із прийнятих на себе зобов'язань, умов яких можуть бути визначені в договорі (найму) оренди.

Зазначимо, що законодавець констатує лише можливість обумовити розподіл такої відповідальності в договорі найму (оренди), а якщо відповідні умови не знайшли свого відображення в договорі, уся повнота відповідальності покладається на орендаря.

Разом із цим поза увагою цих джерел адміністративного права залишилося кілька важливих питань, які ми не можемо оминати. Останні пов'язані з тим, чи дійсно весь спектр обов'язків із забезпечення пожежної безпеки може бути переданий від орендодавця до орендаря за домовленістю між останніми, і чи дійсно за неврегульованості в договорі найму (оренди) питань розподілу обов'язків із забезпечення пожежної безпеки орендар зовсім не відповідає за забезпечення пожежної безпеки на об'єкті, який переданий йому у володіння та користування? Очевидно, відповіді на ці питання потребують додаткового вивчення як власне обов'язків із забезпечення пожежної безпеки, так і положень цивільного законодавства, які регулюють орендні відносини.

4. Множинність заходів пожежної профілактики як фактор, що ускладнює розмежування відповідальності за забезпечення пожежної безпеки на об'єкті оренди

Існуючі правові джерела у сфері пожежної безпеки формують вимоги до об'єктів – будівель, споруд різного призначення та прилеглих до них територій, іншого нерухомого майна, обладнання, устаткування, що експлуатуються, будівельних майданчиків (про це прямо зазначається в п. 1 розділу I Правил пожежної безпеки). Разом із цим, крім правових норм, спрямованих на захист людей і майна від впливу небезпечних факторів пожежі, безпосередньо пов'язаних із конструктивними об'ємно-планувальними особливостями приміщень, будівель, встановленого технологічного обладнання, інженерних

систем, існують і норми, які спрямовані на встановлення правил безпечної поведінки людей, порядку організації виробництва та (або) утримання територій, будівель, споруд, приміщень з метою забезпечення пожежної безпеки.

З огляду на це в науковій літературі у сфері пожежної безпеки виділяють такі заходи щодо пожежної профілактики:

- технічні заходи, які передбачають дотримання протипожежних вимог і норм під час проєктування будівель і споруд, у разі обладнання опалення, вентиляції, освітлення, правильного розміщення устаткування;
- організаційні заходи, до яких належить призначення відповідальних за пожежну безпеку, проведення інструктажів, проходження працівниками пожежно-технічних мінімумів тощо;
- заходи режимного характеру, що стосуються визначення спеціальних місць для паління, визначення порядку проведення зварювальних та інших вогневих робіт, зберігання й застосування легкозаймистих рідин, горючих рідин тощо;
- експлуатаційні заходи – це проведення профілактичних оглядів, випробувань, ремонтів технологічного та допоміжного устаткування, а також інженерного господарства (електромереж, електроустановок, опалення, вентиляції) (Кравченко, Савіна, 2021).

Такі заходи цілком узгоджуються з вимогами законодавства у сфері пожежної безпеки. Такі вимоги можуть бути технічного, організаційного, режимного й експлуатаційного характеру. Тож таке формулювання, як «забезпечення пожежної безпеки», яке використовується у ст. 55 КЦЗ України, є доволі абстрактним у світлі існування різних вимог щодо забезпечення пожежної безпеки, про що йшлося вище.

Питання визначення відповідального за здійснення протипожежних заходів є надзвичайно складним з погляду чинного законодавства, це пов'язано з тим, що основні нормативні документи в галузі пожежної безпеки таке явище, як оренда, не повністю сприймають. Як наслідок, окремі заходи в галузі пожежної безпеки ніяк не узгоджуються та не забезпечуються в контексті орендного законодавства. Як приклад можемо навести відповідні положення Правил пожежної безпеки, які зобов'язують відповідним документом (наказом, інструкцією тощо) на кожному *об'єкті* встановити протипожежний режим (п. 3 розділу II).

Безумовно, у спеціальній літературі про пожежну безпеку термін «об'єкт» має глибокий зміст, у якому відображається самостійне й унікальне пожежонебезпечне значення кожної будівлі чи споруди, отже, вживання цього терміну виправдане. Якщо об'єкт належить і використовується одним суб'єктом господарювання (у якого при цьому подібних об'єктів може бути кілька), то формулювання, що застосовуються, видаються логічними й несуперечливими. Однак, якщо об'єкт належить чи використовується кількома особами, постає не врегульована проблема визначення зобов'язаного суб'єкта за встановлення протипожежного режиму. Саме така проблема має місце в орендних відносинах.

Навіть найпростіша ситуація, коли об'єкт повністю орендований одним орендарем, не вирішена однозначно чинним законодавством. У разі оренди приміщень об'єкта кількома суб'єктами ситуація ще більше ускладнюється.

Очевидно, що документи, які встановлюють протипожежний режим і регламентують поведінку людей (визначення спеціальних місць для паління, порядок використання побутових нагрівальних приладів тощо), повинні враховувати не лише пожежно-технічні особливості об'єкта, а й відповідну організаційну структуру суб'єкта, особливості його функціонування, штатну структуру. Видається, що ніхто краще за самого роботодавця не знає особливості функціонування суб'єкта та не зможе краще за нього врахувати ці особливості під час складання відповідних документів. До того ж саме роботодавець згідно із чинним законодавством про працю зобов'язаний забезпечити безпечні умови праці для своїх працівників. Тому, якщо об'єкт використовується лише одним орендарем, логічним є покладання обов'язків з розробки відповідних документів саме на орендаря. Доцільно застосовувати цей підхід і у випадках використання об'єкта кількома орендарями, давши можливість кожному орендарю розробити документи стосовно зон їхньої відповідальності, що збігаються територіально з орендованими ними об'єктами (їх частинами).

З огляду на особливу роль договорів у цивільних правовідносинах, насамперед як юридичних фактів, що породжують ці відносини, а також як децентралізованих регуляторів таких відносин принцип свободи договору є однією з основних ідей сучасного цивільного права, який, зокрема, допускає свободу в регулюванні відносин найму (оренди). Свобода договору, однак, має межі, визначені імперативними вимогами Цивільного кодексу України, іншими актами цивільного законодавства, звичаями ділового обороту, вимогами розумності та справедливості (Цивільний кодекс України, 2003), і це правило, на нашу думку, є справедливим щодо окреслення меж свободи у визначенні умов договору про розподіл відповідальності у сфері забезпечення пожежної безпеки.

5. Висновки

Видається, що розглянутий приклад та положення законодавства відкидають абсолютизацію підходу, згідно з яким відповідальність за забезпечення пожежної безпеки на орендованому об'єкті може цілком і повністю покладатися на орендодавця, і навпаки: далеко не весь спектр обов'язків із забезпечення пожежної безпеки може бути переданий від орендодавця до орендаря за договором (найму) оренди. Вважаємо, що основою регулювання орендних відносин має бути концептуальне положення про те, що орендодавець зобов'язаний за власний кошт забезпечувати виконання вимог пожежної безпеки технічного характеру, встановлених для переданого в оренду майна, а орендар – підтримувати майно в належному стані, нести витрати на його утримання й виконувати вимоги пожежної безпеки організаційно-режимного характеру, якщо інше не передбачено законом, іншими правовими актами чи договором оренди. Водночас положення договору оренди про розподіл

обов'язків у сфері забезпечення пожежної безпеки не можуть формулюватися довільно, вони повинні узгоджуватися з вимогами розумності та справедливості, незважаючи на абстрактність та оціночний характер останніх.

Таким чином, питання розмежування відповідальності між орендодавцем та орендарем за забезпечення пожежної безпеки не є повноцінно врегульованим у національному законодавстві. На практиці його вирішення часто відбувається за суб'єктивним сприйняттям особи, яка застосовує відповідні правові норми. При цьому, безумовно, посадові особи контролюючого органу не можуть довільно визначати особу, відповідальну за забезпечення виконання протипожежних вимог: така особа встановлюється з урахуванням фактичних обставин, відповідно до положень чинного законодавства й умов договорів найму (оренди), що закріплюють права та обов'язки сторін з питань забезпечення пожежної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15/print> (дата звернення: 17.05.2024).
2. Ярмачі Х. П. Законність у застосуванні адміністративної відповідальності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 107–110.
3. Кодекс цивільного захисту України : Закон від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/print> (дата звернення: 17.05.2024).
4. Кравченко І. О., Савіна О. Ю. Пожежна безпека на підприємстві. Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 24 листопада 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 187–189.
5. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print> (дата звернення: 17.05.2024).

References:

1. Pravyly pozhheznoi bezpeky v Ukraini, zatverdzeni nakazom MVS vid 30.12.2014 № 1417 [Rules of fire safety in Ukraine, approved by the order of the Ministry of Internal Affairs dated 12.30.2014 No. 1417]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15/print> (accessed: 17.05.2024) [in Ukrainian].
2. Yarmaki, Kh.P. (2015) Zakonnist u zastosuvanni administratyvnoi vidpovidalnosti. *Pivdennoukrainskyi pravnychi chasopys* [Legality in the application of administrative responsibility]. *Pivdennoukrainskyi pravnychi chasopys*. No. 3, pp. 107–110 [in Ukrainian].
3. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy vid 02.10.2012 № 5403-VI [Code of Civil Protection of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/print> (accessed: 17.05.2024) [in Ukrainian].
4. Kravchenko, I.O., Savina, O.Iu. (2021) Pozhezha bezpeka na pidpriemstvi [Fire safety at the enterprise]. *Aktualni problemy bezpeky zhyttiedialnosti liudyny v suchasnomu suspilstvi: materialy Vseukrainskoi naukovo-teoretychnoi internet-konferentsii* (m. Mykolaiv). P. 187–189 [in Ukrainian].
5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV [Civil Code of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print> (accessed: 17.05.2024) [in Ukrainian].

DISTRIBUTION OF RESPONSIBILITIES BETWEEN THE LESSOR AND THE TENANT FOR PROVIDING FIRE SAFETY

Viacheslav Puzyrnyi,

Doctor of Law, Professor, Vice-Rector for Educational and Scientific Work of the Penitentiary Academy of Ukraine

orcid.org/0000-0002-5692-2990

1976_slava@ukr.net

Purpose. The purpose of the article is to investigate the issue of dividing the responsibility between the lessor and the lessee for ensuring fire safety.

Methods. The methodological base of the research consists of general and special methods of scientific knowledge (methods of analysis and synthesis, induction and deduction, formal-logical, system-structural, legal modeling method), the need for their application is determined by the purpose and tasks of the research, the object and the subject.

Results. The article emphasizes that the issue of distinguishing responsibility for ensuring fire safety between entities related to lease relationships is extremely important for ensuring the proper administrative practice of the controlling body in the field of man-made and fire safety, because it is directly related to the correct installation persons to whom requests should be addressed to eliminate violations of fire safety legislation found at the facility, and who should bear legal responsibility for violations of fire safety regulations. The author states that the conclusion of a contract (hire) for the lease of objects cannot help but affect the change of rights and obligations, and therefore – the responsibility for ensuring fire safety between the lessor and the lessee. In addition, this position is also reflected in the legislation, which recognizes that the reasons for the emergence of obligations to perform certain actions in the field of fire safety for subjects can be not only prescriptions of regulatory legal acts, but also commitments the terms of which can be defined in the lease (hire) contract. It is emphasized that the legislator ignored the question of whether all fire safety responsibilities can be transferred from the lessor to the tenant, and whether, due to the unsettled nature of the distribution of fire safety responsibilities in the lease agreement, the tenant is not at all is responsible for ensuring fire safety at the facility. It was established that when solving this issue, one should take into account the multiplicity of fire safety requirements. Particular attention is paid to the fact that the issue of the difficulty of determining the person responsible for the implementation of fire prevention measures is also connected with the fact that the main regulatory documents in the field of fire safety do not fully perceive such a phenomenon as a lease.

Conclusions. The responsibility for ensuring fire safety at the leased facility cannot rest entirely on the lessor, and on the contrary, far from the entire range of duties for ensuring fire safety can be transferred to the lessee. When determining the subject responsible for ensuring fire protection requirements, the factual circumstances, provisions of the legislation and the terms of the contract, which fix the rights and obligations of the parties in matters of ensuring fire safety, should be taken into account.

Key words: state supervision (oversight) in man-made and fire safety; violation of legislative requirements in the field of fire and man-made safety; ensuring man-made and fire safety; entities subject to state supervision (oversight); the lessor's responsibility for violating fire safety requirements; responsibility of the lessee for violation of fire safety requirements.

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Мета статті полягає в аналізі особливостей функціонування адміністративного судочинства в сучасних умовах правового режиму воєнного стану.

Методологію дослідження становить використання загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-юридичних методів пізнання, включно з історико-правовим, діалектичним, соціологічним та порівняльно-правовим методами. Зазначені методи в поєднанні з науковими принципами всебічності дослідження, об'єктивності, науковості й обґрунтованості забезпечили комплексне дослідження функціонування адміністративного судочинства в сучасних умовах воєнного стану.

Результати. У статті наголошено, що без належного доступу до правосуддя неможливою є реалізація широкого спектра прав людини. Проаналізувавши стан функціонування судової системи, можна відзначити, що на початку повномасштабного вторгнення постала проблема зі здійсненням адміністративного судочинства на окупованих територіях. Проте судова система змогла впоратися з викликами реальності та почала працювати у видозміненому форматі, який враховує особливості воєнного стану. Проаналізовано актуальні нормативно-правові акти, прийняті Верховною Радою України, рекомендації Верховного Суду та Ради суддів України, які спрямовані на забезпечення доступності та безперервності адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. Аргументовано, що функціонування адміністративного судочинства в умовах воєнного стану повинно здійснюватися, зокрема має продовжуватися розгляд адміністративних справ та їх вирішення. Акцентується увага на практичних кроках для покращення ситуації у сфері адміністративного судочинства, які парламент намагається здійснити шляхом прийняття змін до законодавства. Доведено, що зміна територіальної підсудності судів впливає на забезпечення функціонування та доступності правосуддя для громадян.

Висновки. Функціонування адміністративного судочинства в сучасних умовах режиму воєнного стану характеризується тим, що режим конкретного адміністративного суду визначається індивідуально, адже це залежить від ситуації в певному регіоні. Отже, можна констатувати, що законодавець враховує особливості дії правового режиму воєнного стану і вводить процедурні спрощення здійснення адміністративного судочинства та зміну територіальної підсудності адміністративних судів. У зв'язку з розширенням предметної підсудності щодо особливостей провадження у справах за позовними заявами територіального центру комплектування та соціальної підтримки з приводу тимчасового обмеження громадян України у праві керування транспортним засобом під час мобілізації виникає ще одна категорія публічно-правових спорів, під час розгляду яких формуватиметься новітня судова практика. Застосування електронного судочинства є ефективним засобом забезпечення здійснення безперервного функціонування адміністративного судочинства. У цьому аспекті потрібно забезпечити механізми інформаційної безпеки від кіберзагроз. На часі є питання створення правових механізмів, які будуть більш ефективніше реалізовувати справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд та вирішення адміністративних справ, що передбачає доступність до правосуддя й дієвий захист прав, свобод та інтересів громадян.

Ключові слова: доступ до правосуддя, адміністративний процес, електронний суд, ЄСІТС, юрисдикція, територіальна, предметна підсудність, мобілізація, адміністративна справа.

Козакевич Олеся,

доктор філософії в галузі
права, старший викладач
кафедри інформаційного,
господарського
та адміністративного
права

Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря
Сікорського»
orcid.org/0000-0002-
5528-7008
ol.mk.2019@gmail.com

Романенко Аліна,

студентка III курсу
факультету соціології
та права

Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря
Сікорського»
orcid.org/0009-0007-
8371-7961
alinaromanenko0306@
gmail.com

1. Вступ

Право людини на судовий захист є одним із основоположних прав людини, гарантованих Конституцією України. Введення правового режиму воєнного стану в Україні вплинуло на всі сфери суспільного життя, зокрема і на систему правосуддя. Це зумовлює пошук новітніх механізмів забезпечення безперервного й ефективного функціонування адміністративного судочинства. Насамперед це стосується реалізації прав людини на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, безбар'єрного доступу до правосуддя та недопущення порушень закону під час здійснення адміністративного судочинства в період дії воєнного стану. Потреба в осмисленні діяльності адміністративного судочинства в умовах воєнного стану та приведення його у відповідність до вимог сучасності, зумовлюється реаліями часу й **актуалізує** тему цього дослідження.

Розгляд і вирішення адміністративних справ у мирний час і зараз значним чином відрізняється. Насамперед в аспекті спрощення процедури розгляду адміністративних справ, впровадження технологій цифровізації правосуддя. З іншого боку, це пов'язано з наслідками, які виникли через широкомасштабне збройне вторгнення країни-агресора на суверенну територію України. Крім того, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» зумовило зміни до процесуального законодавства. Звідси виникає **мета** дослідити стан функціонування адміністративного судочинства в сучасних умовах правового режиму воєнного стану.

Ступінь наукового розроблення теми. Варто зауважити, що ця тематика є новою для досліджень, і комплексного вивчення досить мало, але окремі аспекти даного питання аналізувалися такими вченими, як О. С. Дяковський, А. Л. Паскар, Л. П. Амелічева, О. М. Нестеренко, О. Г. Привиденцев, Н. О. Дідик, В. В. Петрик, О. М. Росул та інші.

Методи. Емпіричну базу дослідження становлять нормативно-правові акти законодавства України, що регулюють здійснення адміністративного судочинства, законопроекти, судова практика, матеріали узагальнення судової практики, дані соціологічних і статистичних досліджень, матеріали засобів масової інформації та інтернет-ресурсів. Використано комплексний підхід, який передбачає використання загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-юридичних методів, зокрема історико-правовий, діалектичний, соціологічний та порівняльно-правовий методи дослідження.

Логіка уявлення дослідженого матеріалу передбачає розгляд функціонування адміністративного судочинства в сучасних умовах режиму воєнного стану для створення правових механізмів, які будуть більш ефективніше реалізовувати своєчасний розгляд і вирішення адміністративних справ.

2. Здійснення адміністративного судочинства в умовах правового режиму воєнного стану

Забезпечення та належний захист прав людини є одним із маркерів сучасного суспільства. Фундаментальною є теза про універсальність судового захисту та застосування судової процедури як ефективного механізму захисту прав людини. Зважаючи на це, доступність правосуддя є одним із запобіжників порушень прав людини та водночас засобом відновлення порушених прав і свобод. Без належного доступу до правосуддя неможливою є реалізація комплексу всіх інших прав.

З початком повномасштабного збройного вторгнення в Україну, 24.02.2022 Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану на території України» було введено воєнний стан на всій території України. Відповідно до статті 64 Конституції України під час дії особливого правового режиму можуть встановлюватися спеціальні обмеження прав і свобод людини та громадянина. Збройний напад на суверенну територію України призвів до окупації чи не третини території держави, унаслідок чого приблизно 20% судів не мали змоги здійснювати правосуддя («Як працює судова система під час війни?»).

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», 2015).

Важливим аспектом у вищезазначеному нормативно-правовому акті є те, що у статті 26 закріплені фундаментальні положення щодо здійснення судочинства в період воєнного стану. Основними з них є те, що суди повинні діяти суто на підставі та у спосіб, визначений Конституцією України та законами України; правосуддя на території, де введено воєнний стан, здійснюється лише судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається; створення надзвичайних та особливих судів не допускається; забороняється скорочувати чи прискорювати будь-які форми судочинства; у тому випадку, коли суди, розміщені на території, де введено воєнний стан, об'єктивно не можуть здійснювати правосуддя за допомогою закону України, може бути змінена територіальна підсудність судових справ чи змінено місцезнаходження судів (ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», 2015).

Члени Венеціанської комісії, до якої Україна приєдналася в 1996 році, акцентують увагу, що при надзвичайних правових режимах судова система має продовжувати гарантувати здійснення правосуддя. Функціонування правосуддя не повинно обмежуватися, за винятком ситуацій, коли виконання повноважень фактично неможливе (Привиденцев, 2022).

З початком збройної агресії проти України у 2014 році перед національною системою правосуддя постав ряд проблем, деякі з них потрібно було терміново вирішувати. Першочергово це стосувалося реалізації та доступності правосуддя як загальної правової гарантії людини і громадянина на судовий захист. Проте значна частина цих питань так і залишилася не вирішеною. У 2022 році з початком широкомасштабного збройного вторгнення їхня кількість лише збільшилася.

Станом на січень 2024 року знищено чи пошкоджено 131 будівлю суду (15 з них ущент знищені, 116 – пошкоджені). За даними Вищої ради правосуддя, станом на сьогодні не працюють 33 суди в Луганській області, 45 – в Донецькій, 27 – в АР Крим, 11 – у Харківській, 23 – у Запорізькій, два – у Херсонській, а також один суд – у Сумській області. Водночас суди, які розташовані близько до лінії розмежування, працюють в екстремальних умовах через постійні обстріли ворогом («Судочинство під час війни»).

Адміністративне судочинство відповідно до п. 1 ст. 2 КАС України здійснює справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005).

На думку голови Вищої ради правосуддя Григорія Усика, адміністративні суди відіграють провідну роль у забезпеченні верховенства права в державі, працюють у критичних умовах надмірного навантаження. Так, за даними 2023 року на розгляд до судів адміністративної юрисдикції надійшло

близько 900 тис. адміністративних справ («Нагальні питання діяльності адміністративних судів і проблеми правозастосування»).

Саме тому впроваджується особливий режим організації роботи судів, який передбачає розгляд невідкладних справ і зміну територіальної підсудності. Законодавець звертає увагу на те, що можливі ситуації, коли правосуддя не може бути здійснене на тій території, де діє правовий режим воєнного стану, і тому можливе застосування зміни територіальної підсудності справи.

3. Зміна територіальної підсудності

Так, відповідно до розпорядження Голови Верховного Суду України від 08.03.2022 № 2/0/9-22, було змінено підсудність справ, що розглядалися в Харківській і Чернігівській областях. Справи, які розглядалися судами в Харківській області, передані судам Полтавської області. Справи, що розглядалися в Чернігівській області, розподіляються між судами Черкаської та Київської областей (Козакевич, 2023).

Можна стверджувати, що питання зміни територіальної підсудності адміністративних справ у випадку ведення бойових дій досі залишається актуальним, адже розпорядженням Верховного Суду було перенесено судів близько з 10 областей, а саме: Запорізької, Миколаївської, Харківської, Херсонської, Чернігівської тощо. Але також є і позитивний результат, адже понад 45 судів змогли повністю відновити свою роботу на деокупованих територіях.

Щодо організаційного механізму зміни територіальної підсудності судових адміністративних справ у випадку неможливості виконання судом покладених на нього завдань, то це врегульовано ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-19. Верховною Радою України були внесені зміни 03.03.2022, де зазначається, що в разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин (зокрема, у зв'язку з воєнним, надзвичайним станом, стихійним лихом чи активними військовими діями) територіальна підсудність справ може бути змінена за рішенням Вищої ради правосуддя за попереднім поданням Голови Верховного Суду України. Судова справа в такому випадку вирішуватиметься судом, найбільш територіально наближеним до суду, який припинив функціонування. Якщо Вища рада правосуддя не може здійснювати повноваження, питання про зміну підсудності, а також про передачу всіх справ вирішується безпосередньо розпорядженням Голови Верховного Суду (ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», 2016).

Також потрібно зазначити інші нормативно-правові акти, які були прийняті для забезпечення функціонування діяльності судочинства, а саме: Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів, відповідно до якого встановлено особливий режим роботи й запроваджено відповідні організаційні заходи; рекомендації РСУ «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ.

Умови воєнного часу спричинили необхідність прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» № 3633-IX від 11 квітня 2024 року. Наразі цей закон набув чинності. У контексті дослідження адміністративного судочинства в умовах воєнного стану прийняття цього закону має значення, оскільки доповнено ч. 1 ст. 20 п. 6 КАС України. Так, до предметної юрисдикції підсудні адміністративні справи за позовними заявами територіального центру комплектування та соціальної підтримки з приводу тимчасового обмеження громадян України у праві керування транспортним засобом під час мобілізації (ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», 2024). Тому виникає ще одна категорія публічно-правових спорів, під час розгляду яких формуватиметься актуальна судова практика.

Крім того, у зв'язку з вищезазначеним нормативно-правовим актом також доповнено Кодекс адміністративного судочинства України статтею 283² щодо особливостей провадження у справах за позовними заявами територіального центру комплектування та соціальної підтримки з приводу тимчасового обмеження громадян України у праві керування транспортним засобом під час мобілізації. Ця законодавча новела передбачає у випадку невиконання громадянином України строки, встановлені Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», 1993), вимоги територіального центру комплектування та соціальної підтримки про виконання обов'язку (обов'язків) військовозобов'язаним, резервістам територіальний центр комплектування та соціальної підтримки звертається до суду з позовною заявою про застосування судом тимчасового обмеження такої особи у праві керування транспортним засобом під час мобілізації (ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», 2024).

Заслуговує на увагу Проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо визначення підсудності справ за місцезнаходженням сторони, яка є внутрішньо переміщеною особою. Загальновідомо, що воєнний стан та окупація територій України змусили велику кількість громадян України переміститися всередині держави в більш безпечні місця (Проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо визначення підсудності справ за місцезнаходженням сторони, яка є внутрішньо переміщеною особою, 2023). Цей законопроект актуальний, оскільки на сьогодні постає проблема, що така категорія людей часто обмежується в доступі до правосуддя, зокрема й до адміністративного судочинства.

4. Щодо роботи адмінсудів в умовах правового режиму воєнного стану

Рішенням від 24 лютого 2022 року № 9 Рада суддів України звернула увагу всіх судів України, що навіть в умовах воєнного стану робота судів не може бути припинена, тобто не може бути обмежено конституційне право людини на судовий захист (Рішення Ради суддів України, 2022). Як зазначив голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Михайло Смокович, лише наявності системи адмінсудів недостатньо для функціонування демократичної держави («Нагальні питання діяльності адміністративних судів і проблеми правозастосування»).

Аналізуючи здійснення адміністративного судочинства в сучасних умовах воєнного стану судовою спільнотою визначено, що «основні проблеми, які постали перед адміністративними судами: нові відносини між «суспільством та людиною» з однієї сторони та «владою» з іншої сторони, конфлікти, під час яких судам потрібно приймати рішення, враховуючи ключовий фактор сьогодення – «війна»; визначення підсудності у справах за позовами ВПО; нові категорії справ («Судочинство під час війни»).

Актуальними питаннями зараз залишаються дотримання строків звернення до суду, строків на апеляційне та касаційне оскарження, зупинення провадження у справі у зв'язку з перебуванням сторони у складі Збройних Сил України та належне повідомлення сторін про розгляд справи, вручення судового рішення (ВСУ «Особливості застосування процесуальних норм в адміністративному судочинстві в умовах воєнного стану»).

Альтернативою звернення учасників справи до суду з позовними заявами, скаргами й іншими визначеними законом процесуальними документами, оформленими в паперовій формі та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником, є звернення з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи та подання такого документа через електронний кабінет. Однак найважливішим фактором є те, що використання ЄСІТС надає доступ громадянам до підсистем відеоконференцзв'язку, що дає технічну можливість взяти участь у судовому засіданні незалежно від місцезнаходження (Козакевич, 2023).

О. Привиденець наголошує на необхідності активного використання ресурсів «Електронного суду». Він вважає, що Україні варто звернути увагу на досвід Сінгапуру, де система електронної подачі документів діє ще з 2000 року (Привиденцев, 2022).

1 березня 2024 року було представлено Висновок № 26 (2023) Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) «Рухаючись вперед: використання допоміжних технологій у судочинстві». Проект Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду» спільно з Верховним Судом. Як зазначив голова Офісу Ради Європи в Україні, розвиток допоміжних технологій і їх використання судовою

владою є неминучим процесом, особливо для України з огляду на вплив повномасштабної війни та надмірного навантаження на суддів («Офіс Ради Європи в Україні»). Потрібно зазначити, що у Висновку зосереджено увагу на питанні офіційного запровадження судових засідань у дистанційному форматі та внесення відповідних змін до процесуального законодавства.

Викликом для системи електронного судочинства було те, що офіційні вебпортали судової влади України були об'єктом хакерських атак агресора, і тому Державна судова адміністрація прийняла рішення про обмеження доступу до вебресурсу «Єдиний державний реєстр судових рішень» і до сервісів «Стан розгляду справ» та «Список справ, призначених до розгляду». Станом на 2024 рік вищезазначені ресурси вже відновили свою роботу. Проте органам влади потрібно більше сконцентрувати свою увагу на цьому питанні, адже хакерські атаки залишаються актуальними в аспекті ведення РФ гібридної війни і судові ресурси повинні бути більш захищені.

У контексті досліджуваного питання важливим фактом є те, що навіть в умовах воєнного стану національний законодавець намагається реформувати положення Кодексу адміністративного судочинства України, щоб якнайкраще пристосуватися до сучасних реалій. Наприклад, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» були внесені зміни до 45 статей КАС України, які вже набули чинності 21 лютого 2024 року (ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами»). Вважаємо, що такі законодавчі ініціативи є гарним шляхом забезпечення розвитку «Електронного суду» та гармонізації судової системи загалом. Зокрема, новелою вищезгаданого нормативно-правового акта є те, що відтепер обов'язковою є реєстрації для всіх юридичних осіб приватної форми власності у ЄСІТС, які є учасниками адміністративних справ.

5. Висновки

Проаналізувавши поточний стан функціонування адміністративного судочинства в умовах правового режиму воєнного стану, можна констатувати, держава не лише гарантує, що адміністративне судочинство не може бути обмеженим під час дії особливого режиму, а й здійснює практичні кроки щодо забезпечення доступності та безперервності правосуддя, щоб кожна людина могла ефективно захищати свої порушені права.

Функціонування адміністративного судочинства в сучасних умовах режиму воєнного стану характеризується тим, що режим конкретного адміністративного суду визначається індивідуально, адже це залежить від ситуації в певному регіоні. Отже, можна констатувати, що законодавець

враховує особливості дії правового режиму воєнного стану і вводить процедурні спрощення здійснення адміністративного судочинства та зміну територіальної підсудності адміністративних судів. У зв'язку з розширенням предметної підсудності щодо особливостей провадження у справах за позовними заявами територіального центру комплектування та соціальної підтримки з приводу тимчасового обмеження громадян України у праві керування транспортним засобом під час мобілізації виникає ще одна категорія публічно-правових спорів, під час розгляду яких формуватиметься новітня судова практика. Застосування електронного судочинства є ефективним засобом забезпечення здійснення безперервного функціонування адміністративного судочинства. У цьому аспекті потрібно забезпечити механізми інформаційної безпеки від кіберзагроз. На часі є питання створення правових механізмів, які будуть більш ефективніше реалізовувати справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд та вирішення адміністративних справ, що передбачає доступність до правосуддя та дієвий захист прав, свобод та інтересів громадян.

Список використаних джерел:

1. Як працює судова система під час війни? Судова практика. URL: <https://surl.li/todzz> (дата звернення 23.12.2023).
2. = Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 23.04.2024).
3. Привиденцев О. Г. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 1 (42). С. 54–57.
4. Козакевич О. М. Доступність правосуддя у транзитивному суспільстві: сучасний вимір : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 246 с.
5. Нагальні питання діяльності адміністративних судів і проблеми правозастосування: у Верховному Суді відбулася розширена робоча зустріч. URL: <http://surl.li/tocwo> (дата звернення 25.04.2024).
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 23.12.23).
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 23.04.2024).
8. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.11.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення 08.05.2024).
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text> (дата звернення 08.05.2024).
10. Рішення Ради суддів України № 9 від 24 лютого 2022 р. URL: <http://surl.li/toech> (дата звернення 25.04.2024).
11. Жук А. Особливості застосування процесуальних норм в адміністративному судочинстві в умовах воєнного стану: презентація. Судова влада України. Верховний суд. 2023. Вебсайт URL: <http://surl.li/toedc> (дата звернення 25.04.2024).
12. Проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо визначення підсудності справ за місцезнаходженням сторони, яка є

внутрішньо переміщеною особою, від 13.10.2023 № 10146. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42984> (дата звернення 25.04.2024).

13. Щодо рекомендацій з організаційних питань роботисуддів в умовах воєнного стану : рішення Ради суддів України від 05.08.2022 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text> (дата звернення 25.04.2024).

14. Офіс Ради Європи в Україні: Презентовано новий Висновок Консультативної ради європейських суддів № 26 про використання допоміжних технологій у судочинстві. 2024. URL: <http://surl.li/tprca> (дата звернення 25.04.2024).

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29.06.2023 № 3200-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text> (дата звернення 25.04.2024).

References:

1. Jak pracuje sudova systema pid chas vijny? Sudova praktyka [How does the judicial system work in times of war? Judicial practice]. Retrieved from: <https://surl.li/todzz> [in Ukrainian].

2. Pro pravovyj rezhym voennogho stanu: Zakon Ukrainy vid 12. 05.2015 № 389-VIII [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine dated 12 May 2015 No. 389-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (access 23 April 2024) [in Ukrainian].

3. Pryvydencev O.Gh. Osoblyvosti zdziennja administratyvnogho sudochynstva v umovakh voennogho stanu [Peculiarities of administrative proceedings under martial law]. Prykarpatskyj jurydychnyj visnyk, 2022. No 1(42). P. 54–57 [in Ukrainian].

4. Kozakevych O.M. Dostupnistj pravosuddja u tranzytivnomu suspiljstvi: suchasnyj vymir [Accessibility of justice in a transitional society: modern dimension]. Odesa: Yurydyka, 2023 [in Ukrainian].

5. Naghaljni pytannja dijalnosti administratyvnykh sudiv i problemy pravozastosuvannja: u Verkhovnomu Sudi vidbulasja rozshyrena robocha zustrich [Urgent issues of administrative courts and problems of law enforcement: an extended working meeting was held in the Supreme Court]. Retrieved from: <http://surl.li/toewo> [in Ukrainian].

6. Kodeks administratyvnogho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 № 2747-IV [Administrative Judicial Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 6 July 2005 No. 2747-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].

7. Pro sudoustrij i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII [On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine dated 2 June 2016 No. 1402-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> [in Ukrainian].

8. Pro mobilizacijnu pidghotovku ta mobilizaciju: Zakon Ukrainy vid 21.11.1993 № 3543-XII [On mobilisation training and mobilisation: Law of Ukraine dated 21.10.1993 No 3543-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> [in Ukrainian].

9. Pro vnesennja zmin do dejakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shhodo okremykh pytanj prokhodzhennja vijsjkovoji sluzhby, mobilizaciji ta vijsjkovogho obliku: Zakon Ukrainy vid 11.04.2024 № 3633-IX, nabyraje chynnosti [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Certain Issues of Military Service, Mobilisation and Military Registration: Law of Ukraine dated 11.04.2024 No. 3633-IX, entered into force]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text> [in Ukrainian].

10. Rishennja Rady suddiv Ukrainy vid 24.02.2022 № 9 [Decision of the Council of Judges of Ukraine dated 24 February 2022 No. 9]. Retrieved from: <http://surl.li/toech> [in Ukrainian].

11. Zhuk A. Osoblyvosti zastosuvannya procesualnykh norm v administratyvnomu sudochynstvi v umovakh voennogho stanu: Verkhovnyj sud [Supreme Court: Peculiarities of application of procedural rules in administrative proceedings under martial law]. *Sudova vlada Ukrainy. Verkhovnyj sud*, 2023. Retrieved from: <http://surl.li/toedc> [in Ukrainian].

12. Proekt Zakonu pro vnesennja zmin do Cyvilnogho procesualnogho kodeksu Ukrainy, Ghospodarsjkogho procesualnogho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnogho sudochynstva Ukrainy shhodo vyznachennja pidsudnosti sprav za misceznakhodzhennjam storony, jaka je vnutrishnjo peremishheniju osoboju, vid 13.10.2023 № 10146 [Draft Law on Amendments to the Civil Procedure Code of Ukraine, the Commercial Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine on Determining the Jurisdiction of Cases at the Location of a Party Who is an Internally Displaced Person dated 13.10.2023 No. 10146]. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42984> [in Ukrainian].

13. Shhodo rekomendacij z orghanizacijnykh pytanj robotysuddiv v umovakh voennogho stanu: Rishennja Rady suddiv Ukrainy vid 05.08.2022 № 23 [On recommendations on organisational issues of judges' work under martial law: Decision of the Council of Judges of Ukraine dated 05.08.2022 No. 23]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text> [in Ukrainian].

14. Ofis Rady Jevropy v Ukraini: Prezentovano novyj Vysnovok Konsuljatyvnoji rady jevropejsjkykh suddiv № 26 pro vykorystannja dopomizhnykh tekhnologhij u sudochynstvi [Council of Europe Office in Ukraine: Presentation of the new Opinion of the Advisory Council of European Judges No. 26 on the use of assistive technologies in judicial proceedings]. Retrieved from: <http://surl.li/tpcpa> [in Ukrainian].

15. Pro vnesennja zmin do dejakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shhodo obov'jazkovoji rejestraciji ta vykorystannja elektronnykh kabinetiv v Jedynij sudovij informacijno-telekomunikacijnij systemi abo jiji okremij pidsystemi (moduli), shho zabezpechuje obmin dokumentamy: Zakon Ukrainy № 3200-IX vid 29.06.2023 r. [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Mandatory Registration and Use of Electronic Offices in the Unified Judicial Information and Telecommunication System or its Separate Subsystem (Module) Enabling Document Exchange: Law of Ukraine dated 29.06.2023 No 3200-IX]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text> [in Ukrainian].

ANALYSIS OF THE FUNCTIONING OF ADMINISTRATIVE JUSTICE IN THE CURRENT CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Olesia Kozakevych,

PhD in Law, Senior Lecturer at the Department of Information, Commercial and Administrative Law of the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
orcid.org/0000-0002-5528-7008
ol.mk.2019@gmail.com

Alina Romanenko,

Third-year Student at the Faculty of Sociology and Law of the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
orcid.org/0009-0007-8371-7961
alinaromanenko0306@gmail.com

Purpose. *The purpose of the article is to analyse the peculiarities of the functioning of administrative court proceedings under the current legal regime of martial law.*

Methods. *The methodology of the article is based on the use of general scientific, interdisciplinary and special legal methods of cognition, including historical and legal, dialectical, sociological and comparative legal methods. These methods, in combination with the scientific principles of comprehensiveness of research, objectivity, scientific rigour and validity, provided a comprehensive study of the functioning of administrative justice under modern martial law.*

Results. *The article emphasises that without proper access to justice, it is impossible to exercise a wide range of human rights. Having analysed the functioning of the judicial system, it can be noted that at the beginning of the full-scale invasion, there was a problem with the administrative proceedings in the occupied territories. However, the judicial system was able to cope with the challenges of reality and began to work in a modified format that takes into account the peculiarities of martial law. The author analyses the relevant legal acts adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine, recommendations of the Supreme Court and the Council of Judges of Ukraine aimed at ensuring accessibility and continuity of administrative proceedings under martial law. It is argued that the functioning of administrative proceedings under martial law should continue, in particular, the consideration of administrative cases and their resolution should continue. The author emphasises that practical steps should be taken to improve the situation in the field of administrative justice, which the Parliament is trying to eliminate by adopting amendments to legislation. It is proved that changing the territorial jurisdiction of courts affects the functioning and accessibility of justice for citizens.*

Conclusions. *The functioning of administrative court proceedings under the current martial law regime is characterised by the fact that the regime of a particular administrative court is determined individually, since it depends on the situation in a particular region. Accordingly, it can be stated that the legislator takes into account the peculiarities of the martial law regime and introduces procedural simplifications of administrative proceedings and changes in the territorial jurisdiction of administrative courts. In connection with the expansion of the subject matter jurisdiction in relation to the specifics of proceedings on claims filed by the territorial recruitment and social support centre regarding the temporary restriction of Ukrainian citizens' right to drive a vehicle during mobilisation, another category of public law disputes arises, in the course of which the latest case law will be formed. The use of e-justice is an effective means of ensuring the continuous functioning of administrative proceedings. In this regard, it is necessary to ensure information security mechanisms against cyber threats. The issue of creating legal mechanisms that will more effectively implement fair, impartial and timely consideration and resolution of administrative cases, including access to justice and effective protection of the rights, freedoms and interests of citizens, is also relevant.*

Key words: access to justice, administrative process, e-court, UJITS, jurisdiction, territorial, subject matter jurisdiction, mobilisation, administrative case.

НОТАТКИ

Наукове видання

Адміністративне ПРАВО і ПРОЦЕС

науково-практичний журнал

№ 2 /2024

Коректура • Н. Славогородська
Комп'ютерна верстка • М. Михальченко

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних,
власних імен та інших відомостей.

Формат 70/100/1/16. Ум.-друк. арк. 4,88. Наклад 300 прим. Замов. № 0724/505.
Гарнітура Times. Папір офсет. Цифровий друк.
Підписано до друку 26.05.2024.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1.
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022

Scientific publication

Administrative **LAW and PROCESS**

scientific and practical journal

№ 2/2024

Proof reading N. Slavohorodska
Desktop publishing M. Mykhalchenko

The authors are fully responsible for the collation, accuracy of facts, quotes,
economic-statistical data, proper names and other information.

Format 70/100/1/16. Printer's sheet 4,88 Circulation 300 copies. Order 0724/505.

Typeface Times. Offset paper. Digital printing.

Authorized for printing as of 26.05.2024.

Publishing House "Helvetica"

65101, Ukraine, Odessa, 6/1 Inglizi St.

Telephone: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Certificate of a publishing entity ДК No 7623 dated 22.06.2022